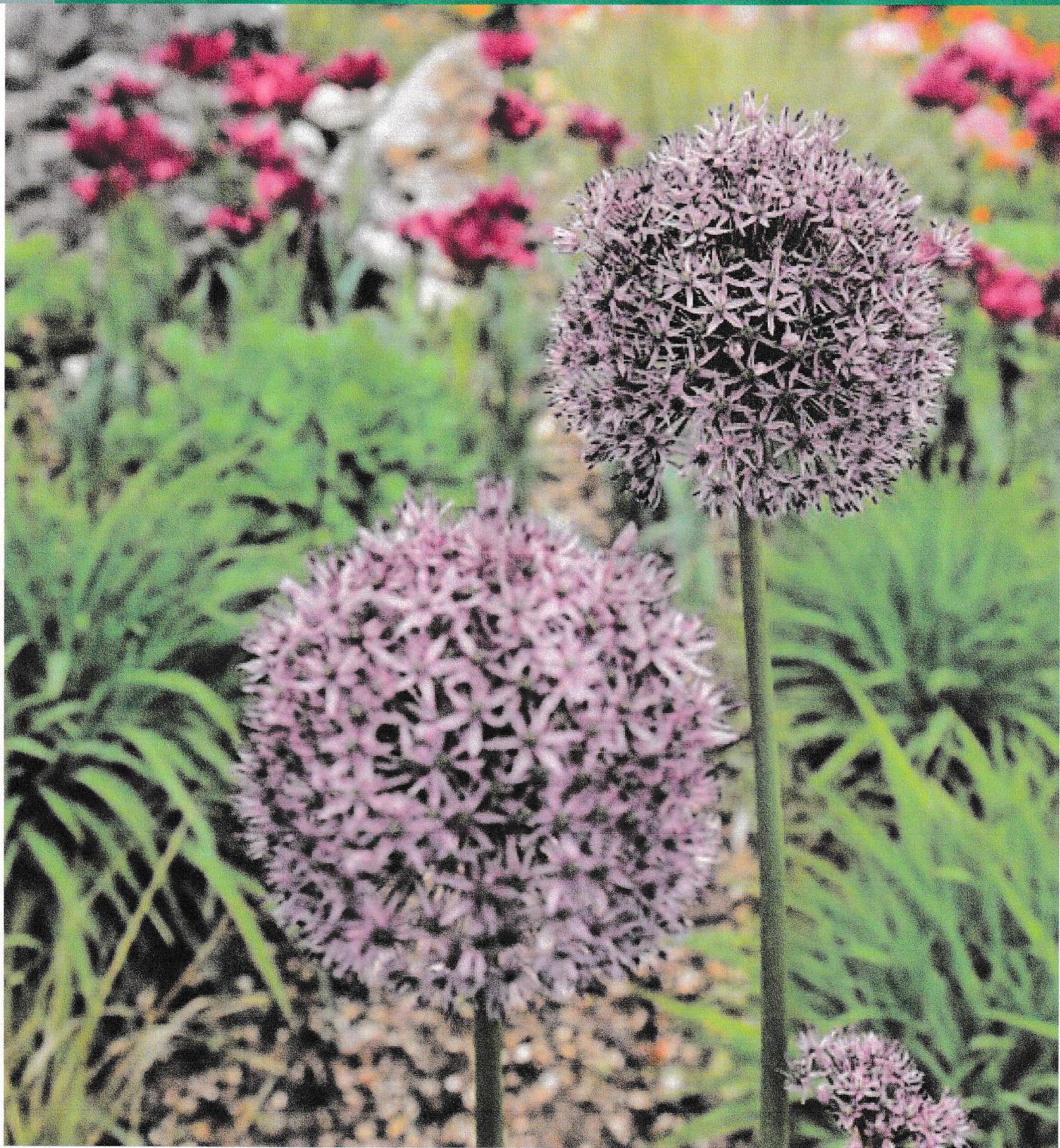

Junij 2020

Zgornjesav'c

Glasilo Občine Kranjska Gora | Letnik 19 | Številka 6 |

Zgodbe s kavča: borci za severno mejo

Matjaž Podlipnik, predsednik Turističnega društva Dovje - Mojstrana, koordinator za turizem pri Slovenskem planinskem muzeju in Turizmu Kranjska Gora, je med epidemijo koronavirusa na socialnih omrežjih Kranjske Gore pripovedoval Zgodbe s kavča, ki imajo skupni imenovalec #ljubimslovensko. Med najljubšimi mu je tista o Šefmanovi četi, ki je pozimi v letih 1918/19 rešila Zgornjesavsko dolino pred italijanizacijo. Zgodbo, kot jo je pripovedoval, objavljam v celoti.

Po končani prvi svetovni vojni je bilo v Zgornjesavski dolini zelo napeto. Pešica prostovoljev (med katerimi je bil tudi stari oče Matjaža Podlipnika, op. a.), Janez Podlipnik, je pod vodstvom pogumnega nadporočnika Karla Šefmana ubranila danes najbolj severozahodni kos slovenske zemlje pred italijansko okupacijo. Svoj štab so imeli na "kanzunu" v središču Podkorena. S ponosom na može, ki so v mrzlih jesenskih in zimskih dneh pokazali odločnost in pogum, v celoti objavljam besede Karla Šefmana, ki so bile zapisane v glasilu Tovariš v letu 1968.

Karel Šefman je novembra 1918. leta v Podkorenju pri Kranjski Gori na lastno pest zbral okoli sebe nekaj nad sto samih prekaljenih vojakov – domačinov in z njimi branil svojo dolino pred Italijani in koroškimi Nemci. V veliki meri gre prav njemu zasluga, da smo v tistih odločilnih dneh ohranili Zgornjesavsko dolino Sloveniji in Jugoslaviji. Ker je ta del naše narodne zgodovine skoraj povsem neznan, smo obiskali Karla Šefmana v Ljubljani. Fant se je rodil v Podkorenju. Kot študent prava na dunajski visoki šoli je med prvo svetovno vojno postal "prostovoljec" avstro-oogrskih armade. Boril se je na ruski fronti in na italijanski, dokler ni postal invalid in ostal v zaledju. Propad avstro-oogrskih armad ga je kot nadporočnika zatekel na italijanski fronti, od koder se je čez Ziljsko dolino in Korensko sedlo vrnil v svoj rojstni kraj Podkoren.

"Ko se danes spomnim tistih prevratnih dni," pripoveduje Karel Šefman, poveljnik zgornjesavskih prostovoljev, "se moram spomniti tudi svojih

Spominska plošča v Podkorenju / Foto: Matjaž Podlipnik

fantov, naše pogumne čete. Njim se moramo zahvaliti, da je ostala naša dolina v Jugoslaviji. Čeprav smo bili navezani sami nase in od uradne Ljubljane kaj malo upoštevani, smo se trdno držali, ker smo dobro vedeli, kaj hočemo.

Domov v Kranjsko Goro sem se vrnil 8. novembra, če se prav spominjam. Takoj naslednjega dne sem se odpravil v Ljubljano k slovenskemu poverjeniku za narodno obrambo dr. Lovru Pogačniku. Poznal sem ga še iz vojaških časov. Sprejel me je zelo ljubezno. Pripovedoval sem mu, kako sem pri Ziljanah le z izzivalno glasno slovensko glasbo dosegel, da so z menoj govorili po domače – slovensko, ker

so se bali nemško mislečih nestrpnežev. Poprosil sem ga za nasvet, kaj naj storimo za zaščito slovenskega življa na Koroškem. Povprašal sem ga, kaj bomo uredili, da Kranjska Gora ne bo postala mejnik med Italijo, Avstrijo in porajajočo se Jugoslavijo. Upal sem, da mi bo Pogačnik razkril načrte naše slovenske vlade, toda krepko sem se razočaral. Silno sem bil razočaran nad njegovo politično kratkovidnostjo, ki nas je čez nekaj mesecev tako krepko udarila po glavi. Pogačnik mi je dejal, naj odvržem svoje vojaške cape, češ da bo že ameriški predsednik Wilson vse tako uredil, da bo prav. Spoznal sem, da nisem prišel k pravemu človeku. Bil sem že med vrati, ko me je poklical

nazaj. "Zate bom skušal nekaj narediti, zate ..." je dejal na lepem. Ves sem bil še pod neprijetnim vtišom, kako mu je kot vrhovnemu poveljniku slovenske vojske malo mar za naše brate onstran Karavank, zato sem planil: "K teci sem prišel zaradi Koroške, ne pa zaradi sebe ..." Potem sem se obrnil in odšel. Od tedaj ga nisem nikdar več videl.

Vrnil sem se domov v Kranjsko Goro. Čez Vršič je tistega dne prihajala neka madžarska divizija. Vsa sestrada in premražena. Dali smo jim štiri vole, ki sem jih s svojo enoto prignal z italijanske fronte. Na srečo smo jih zadovoljili, tako da so takoj odšli naprej, ne da bi plenili med našimi kmeti. Zatem sem zbral nekaj domačih povratnikov z bojišč, svojih mladih, izurjenih in prekaljenih vojakov, da bi z njimi zaščitil prebivalstvo pred podivljano soldatesko. Tako smo uspešno zamenjali stare očance, ki so prve dni po razpadu avstro-ogrsko monarhije skrbeli za red v Kranjski Gori.

Naslednji dnevi, ko je zmeraj močnejše pritiskala zima, so pokazali, da sem prav ukrepal. Za Madžari so pritisnili Italijani. Iz Soške doline so zasedli Vršič in pritiskali na Kranjsko Goro in Podkoren. Dišale so jim Jesenice in Bohinj, pa tudi Beljak jih je močno skominal. Pred očmi so imeli železniško progo ... Druga skupina Italijanov je silila proti nam iz Trbiža z željo, da bi se združila z onimi z Vršiča. Bili so dobri ocenjevalci položaja. Predobro so vedeli, da jih Slovenci poznamo in jim ne zaupamo. Srbi kot njihovi vojni zavezniki so jim bili veliko bolj blizu. Ob vsaki priložnosti so jim govorili, da smo Slovenci pravzaprav Avstrijci ... Naj nam nikar ne zaupajo, pač pa njim kot bojnim zaveznikom. Takšno zvitorepsko politiko so Italijani dokaj uspešno uporabljali posebno na Gorjanskem in ne ravno zaman. Neredki srbski častniki so jim v svoji naivnosti celo nasedli. Italijanska letala so metala letake, namenjene jugoslovenskim vojakom – ali bolje povedano vojakom srbske in hrvaške narodnosti. Letak je bil tiskan v hrvaščini, takšni, kakršna je bila v veljavi med "Nezavisno državo Hrvatsko" med zadnjo voj-

no (op. p. 2. svetovna vojna). Posebej zanimivo je, da je ta letak Slovence kot narod povsem prezrl ... Zagotavljal je ustanovitev Jugoslovanske države Hrvatov in Srbov. Kmalu potem so Italijani navezali izredno prisrčne vezi z novo oblastjo v okrnjeni Avstriji. Z različnimi manevri in premiki svojih armad so celo pomagali našim stoltnim sovražnikom na Koroškem. Politika italijanske vlade do Slovencev je bila več kot očitna, sicer pa predobro vemo, kaj so kasneje počeli s Primorci in Istrani.

Novembra in decembra 1918 smo v Zgornjesavski dolini živelici v nenehnem strahu, kdaj bodo Italijani zares udarili po nas. Zavezniški dogovori o prekiniti sovražnosti niso ničesar povedali o razmejitveni črti med Italijo in Jugoslavijo ter Avstrijo. Več kot očitno je bilo, da bomo zase ohranili le tisti kos zemlje, ki ga bomo zasedli z vojsko.

Nasproti Italijanom smo si na lastno pest zagotovili začasno demarkacijsko črto, toda čeznjo so zmeraj bolj silile sovražne patrule in posamezni častniki z najrazličnejšimi izgovori, da vidijo, kako in kaj. V samoobrambi smo razširili vesti, da jih na naši strani čaka korpus Bosancev. Kakšen sveti strah so imeli pred njimi še s Soške fronte, je menda še predobro znano. In tako so Italijani obstali na Vršiču, pri Beli peči in pod Petelinjekom med Ratečami /pri Planici/.

Hkrati smo imeli zgornjesavski prostovoljci dovolj opravka z organizacijo svojih enot. Ko smo bili najštevilnejši, nas ni bilo več kot 150 fantov in mož. Največ jih je bilo doma iz Podkorena, Rateč, Kranjske Gore in Rut /Gozd - Martuljek/. Iz srbskih vojnih ujetnikov, ki so se vračali domov iz nemške Avstrije čez Kranjsko Goro, smo sestavili poseben odred. Ta je zasedel železniško postajo Bela peč /med Ratečami - Planico in Trbižem/. Pričakovali smo namreč, da bodo imeli Srbi kot antantni zavezniki večjo avtoritetno pri Italijanih kot mi, slovenski "Avstrijci". Kljub temu pa smo se morali kasneje umakniti na črto kakih 200 metrov pred vasjo Rateče. No, in tod še danes poteka jugoslovansko-italijanska

meja ... Zgoraj na hribu Petelinjek, kjer smo imeli svojo bojno postojanko, pa se srečajo vse tri meje.

Januarja 1919. leta so Italijani skušali prodreti do Jesenic, in sicer kar po železniški progi. Pripravljeni so bili celi transporti do zob oboroženih vojakov. Za to je izvedel železničar Franc Smolej, ki me je pravočasno obvestil. V Kranjski Gori je uničil kretnice ... Bila je jasna in mrzla noč. Mesec je svetil, ko sem razporedil svoje fante na borbeno položaje v Ratečah. Dve strojni puški sta držali v šahu cesto, pri Jalonovi žagi, dve pa železniško progo ... Po cesti je pripeljala kolona tovornjakov, po progi pa vlak. Z nekaj rafali smo opozorili "makaronarje", da gre tokrat zares. Bili smo dovolj odločni, da so se nas nočni vsiljivci pošteno ustrašili. Ročno so opustili svojo namerovo in jo urezali nazaj proti Trbižu." In tako je najlepši košček sveta ostal slovenski.